5 ՄԱՐՏ· 1849 ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ· ԹԻՒ 36 — 141 ՀԷ ՊԻԼ ԱԽԸՐ· ՀՀՀ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԼՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԱՕԳՈՒՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Տարեկան գին կանխիկ Ղուռուշ 100։ Վեցամսեայ գին Ղուռուշ 52 1/2։ Եռամսեայ գին 26 3/4։
Հինգ ստորագրուոց գտնոցին մէկ օրինակ իրեն ձրի պիտի տրուի։
Այս Լրագիրը ամէն շաբաթ օրերը կը հրատարակուի։

Պոլիսեն դուրս գացած Լրագիրներուն փոսթայի ծախքը առնոցին վրայ է։
Իր շտին համար շուր մը հրատարակէ ուզողը պիտի վճարէ տոցին 40 փարայ։
Ղորատիղ գրոց ծանուցումը ձրի է։ Դուրսեն եկած նամակներուն փոսթային ծախքը խրկոցը պիտի վճարէ։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՕԼԻՍ 5 ՄԱՐՏ

Թագաւոր մը՝ պէտք է որ միշտ արթուն ու զգոյշ կենայ, չէ նէ իւր թագաւորութիւնը վտանգը կ'ինայ, մանաւանդ անանկ ատեն որ իւր դրացի ազգաց մէջ քաղաքական կամ արտաքին պատերազմներ կ'ըսկսին։ Որովհետեւ գրեթէ երկրիս վրայի իշխանութիւններուն ամէնն ալ քաղաքականութեամբ իրարու հետ կապուած մէկ մարմին են, այս մարմնոյն մէկ անդամը վշտանայ նէ, ամէն անդամն ալ անոր հետ մէկ տեղ կը վշտանան. անոր համար իշխան մը իւր ներքին կառավարութեանը համար որչափ հոգ կը տանի՝ զգուշութիւն կ'ընէ նէ, նոյնչափ ալ արտաքին կառավարութեանը համար հոգ պիտի տանի ու զգուշութիւն պիտի ընէ։ Որովհետեւ մինչ մինչ մարդիկ կ'անցնէր որ Օսիյցերիի կրօնական փաքրիկ վէճերը օր աւուր սաստկանալով՝ քաղաքական արիւնաշաղախ պատերազմներու պիտի փոխակերպէր, անկէ ալ Նաբօլիի ապստամբութիւնը գըրգռվելով՝ Թագաւորներնուն դէմ պիտի ապստամբէին, ասոնց առաջին հրացանին ձայնը Պոզզիպի կրակոտ ժողովուրդը պիտի բռընկցուներ, հոն այնչափ արիւն պիտի թափուէր՝ կառավարութիւններնուն կերպը պիտի փոխուէր մէկ օրուան մէջ։

Վերջապէս որոնց միտքէն կ'անցնէր որ Նաբօլիի ապստամբութեան կայծը մէկէն 'ի մէկ երրորդ սոսկալի հրաբուղխ մը ալ ինքը պիտի ըլլար այն տերութեան մէջ, և իւր բիւրաւոր բոցերուն ամէն մէկը Եւրոպայի ամէն մէկ տեղը պիտի բռընկցուներ, այսինքն Պոզզիա, Իտալիա, Պերմանիա, Աւստրիա, Հունկարիա, Վալաքիա և այլն։ Այս գեղեցիկ երկիրներուն որը հիմա դեռ կ'այրի, որը նոր մարեր՝ կը միայ, որն ալ սխուր աւերակ մնն է դարձեր։ Այսչափ հիմա մէկ երկրի մը վրայ միայն այս կայ որ իւր մոխրէն վերասին կենդանանայ, նոր առյգ հասակ մը տանայ, թէ որ այս փիւնիկին թեւերուն ներքեւը պատսպարուող վնասակար որդերը օր աւուր շատնալով նոր վէրքեր չի բանան անոր մարմնոյն վրայ, ու վերջապէս չմահացուցանեն զանի։ Այս տարօրինակ դէպքերուն երեսէն տեսանք որ՝ այս Օսմանեան թագաւորութեան մէկ երեւելի գաւառն ալ վնասուր է, կրակը մինչեւ Վալաքիա ալ եկեր է, բայց խոհեմութեամբ առջեւը առնելով քիչ վնասով ազատուեր է։ Իսկ որովհետեւ քանի որ այս ընդարձակ տերութեան եւրոպական սահմանագլուխներուն մօտերը թնդանօթներուն ու հրացաններուն սոսկալի ձայները՝ ու մարդկային անզուսպ կրքոյը և անյագ փառասիրութեանը զոհ եղող ժողովրդոց ոգեը ու հեծութիւնը ականջնուս չի կորիր նէ՝ բարձրագոյն դուռն ալ հարկաւոր եղած զգուշութիւնները ու պատրաստութիւնները պէտք է որ ընէ, որպէս զի այն խեղճ ձայները իւր երկիրներուն մէջ ալ չիլսուին։ Ահա այս է պատճառը որ Վալաքիայէն իւր զօրքը ետ չի կանչեր, այլ նորէն զօրաժողով ըլլալով այն կողմերը աւելի ամրացուցեալ է՝ ուզէ, և այլ ատոր պէս պատերազմական հանդերձանք կը տեսնուին մայրաքաղաքիս մէջ։

Թէ որ Թագաւորները աշխարհաշինութեան համար Թագաւոր եղեր են նէ, ահա մեր վեհափառ Թագաւորը միշտ իւր աշխարհքը շինելու՝ շրջանակը թշնամեաց դէմ ամրացուցանելու պարապած է. ուրիշին գործին խառնուելու բնաւ կամք չունի, մինչեւ որ անխորշելի հարկ մը զինքը խառնուելու չի պարտաւորէ։

— Որովհետեւ տերութիւնը միշտ մասնաւոր ջանք մը ունի երկրագործութեան յառաջդիմութեանը համար, ուստի այս բանին վրայով գործի դնելիք որչափ միջոցներ կան նէ կը մտածէ։ Ինչպէս որ այս օրերս ալ ոգքուն հողերու տէր մարդոց իւրենց հողը սիրով մշակելու քաջալերութիւն մը ըլլալու համար՝ անանկ մէկ նոր օրէնք մը հրատարակեց որ՝ թէ որ հողի մը տէր մեռնի՝ թէ այր և թէ կին, զաւկները ժառանգեն այն հողը հաւասար բաժինով և առանց Թոփոյի և թէ որ հողին տէրը անորդի ըլլայ՝ մինչեւ 10 տարի հարազատ եղբօրը մնայ կամ մինակ հարազատ քոյր մը ունի նէ՝ մինչեւ 5 տարի անոր մնայ։ Իւր թէ որ ասոնց տեղը միայն հայր կամ մայր ունենայ՝ անոնց ալ 10 նական տարի տուի այն հողը. վերջապէս մարդ չունենայ նէ՝ 5 տարի ընկերին և կամ կարօտեալ գեղացիի մը տուի։ Ահա ասանկ մէկ նոր արդար օրէնքով մը յաջորդական ժառանգութիւն մը հաստատելով վեհափառ արքայն արքունի հողերուն վրայ՝ նախ, մինչեւ հիմա եղած զրկանքը վերուց, երկրորդ՝ երկրագործներուն քաջալերութիւն մը տուաւ իրենց ձեռքի հողը սիրով մշակելու։

— Նախկին ծովապետ վեհափայլ Մէհմէտ Ալի փաշան անցեալ կիրակի ընդհանուր սպարապետ անուանեցաւ վեհափայլ Միղա փաշային տեղը։

— Արեւտրական ատենի տեսուչ վեհափայլ Սիւլէյման փաշան ծովապետ անուանեցաւ նոյն օրը։

— Նախկին արքունի բժշկապետ վեհափայլ Իսմայիլ փաշան առեւտրական ատենի տեսուչ պիտի կարգուի կ'ըսեն։

— Խարձրագոյն դուռը խելամտա ըլլալով որ յունաց եկեղեցականները, մանաւանդ վիճակաւորեպիսկոպոսները և Պատրիարքները այն ատիճան ազդաւութիւն մը ստացեր են ազգին մէջ, որ մինչեւ անգամ անոր եկամուտը ու ծախքը ձեռքերնին անցունելով՝ առիթ գտեր են հարստութիւնը իրենց սեպհականել՝ վերջապէս եկեղեցականութիւնը մէկ կողմ դնելով առեւտուրի ելեր են, յատուկ հրովարտակաւ այս իշխանութիւնը ձեռքերնուն առնելու ազգին երեւելի ու հաւատարիմ մարդոց ձեռքը յանձնելու հրաման ըներ է։

Յիրաւի ասանկ մէկ արքունական հրամանի մը կարօտ էր յունաց ազգը, որովհետեւ առաջնորդները կաշառքով մէկ մէկու ձեռքէ վիճակները կը զոպտելով և ժամանակին գտնուող պատրիարգին ալ չափազանց տարեկան տուրք տալով՝ կը պարտաւորէին այս ստակներուն տեղը և իրենց սընտուկները ալ օր մը առաջ լեցուցնելու համար սիմոնականութենէն 'ի զատ, այսինքն աւետարան կարդալը, խաչահանգիստ ընելը, խոստովանցունելը, և հաղորդ տալը անգամ ստակով ընելէն 'ի զատ, կերպ կերպ զրկանքներ ընել, ինչպէս որ ամէն ժամանակ նոյն իսկ յունաց բերնէն անգամ այս բաներուն վրայով գանգատներ լսած ունիմք։ Փառք տալու եմք Աստուծոյ որ խիստ սակաւ անգամ կը լսուի մեր առաջնորդներուն համար ասանկ ամբաստանութիւններ, և ամբաստանուող առաջնորդներն ալ անպատիժ չեն մնար ազգային հոգեւոր և մարմնաւոր պատկառելի ժողովքներուն առջեւը, մանաւանդ հիմա որ վեհափառ արքային բարեսէր կամացը խիստ դէմ է ամէն զրկանք, մանաւանդ հոգեւորականաց ձեռօք եղած զրկանքները։

— Որովհետեւ ամէն կողմէն, մանաւանդ այս տեղէն օր աւուր շատնալու վրայ են Կովկասի կողմերը ճանապարհորդող տղուկի վաճառականները, անոր համար ռուսի կառավարութիւնը Կովկասի նահանգի կուսակալին խնդրանքը՝ այն կողմերէն թէ ծովով և թէ ցամաքով դուրս եղած տղուկին լիպրային 90 արծաթ ռուբլի տուրք դրեր է և տղուկին ալ պարկովը պիտի կշռուի մաքստուն, առանց Խոան վար երթալու։

— Յանեպէն կը գրեն որ՝ Յունաստանէն դատարկաշրջիկ մարդիկ ժամանակէ մը 'ի վեր անցագիրով կամ առանց անցագիրի գաղտուկ հոս հաւաքուելով սկսեցին բնակչաց մէջ ապստամբութիւն քարոզել. այս բանը երբոր վեհափայլ Միւսդէմ փաշային արթնութեամբը ծակուեցաւ նէ, իսկոյն առանկ մէկ օրէնք մը դրուեցաւ որ, առանց անցագիրի և առանց երաշխաւորի մարդ գաւառէն ներս չառնուի և բնակարան չտրուի։

Մինչեւ հիմա ասկէ քրիստոնեայները կ'երթային

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՑ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱՏՈՒԱԾ Ա.

ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՇԽԱՐՀԻՍ մէջ ամէն բան վախճանի մը համար սահմանուած է։

Երբոր իր մը՝ կ'ուզէ կենդանի ըլլայ՝ կ'ուզէ անկենդան, իր վախճանը լեցընելու կարող ընելիք որպիսութիւնները չունի, այն իրը՝ Բերի կ'ըսուի։ Եւ որչափ ալ իր վախճանը լեցընելու մտնենայ, թէպէտ այնքան քիչ թերի կ'ըլլայ, բայց կատարեալ չըսուիր։

Երկրի վրայ տեսնուած իրերուն ամէնէն գլխաւորը մարդն է։ Ուրիշ ամէն իրաց պէս, ասս ալ իր թերութիւնը ու կատարելութիւնը ունի։ Խիստ թերի մարդը՝ մեր լեզուով Վայրենի կ'ըսուի։ Այս վիճակին մէջ, մարդս ոչ իր ինչ ըլլալը գիտէ, ոչ իր ստեղծողը կը ճանչնայ, և ոչ իր ինչ վախճանի համար սահմանուած ըլլալը գիտէ. խոտի պէս կուգայ, խոտի պէս կ'երթայ. իր բոլոր գործքը՝ ուտել, խմել, ու պառկել կ'ըլլայ, և ան ալ խիստ թերի կերպով։ Ընոր համար, երկրի վրայ տեղ տեղ՝ անանկ մարդիկ կը տեսնենք, որ եթէ ցուրտ նահանգներու մէջ են նէ, բոլոր հագուստնին կենդանիներու մորթն է, որ հաղիւ թէ կռնակնին կը ծածկէ։ Թէ որ ջերմ նահանգներու մէջ են նէ, կամ բոլորովին մերկ են, կամ կտոր մը փսիաթ (խիր) կամ ուրիշ ատոր նման հատոր նիւթով մը մարմիններնուն մէկ մասը կը ծածկեն. կերածնին որսի ու մարդու միս է. կամ իրենց գտնուած տեղը՝ ինքիրեն բուսած բոյսերուն արմատներն են։ Բնակութիւننին անձաւներ (մաղարայ) կամ անանկ կոշտ խրճիթներ են, որ լեռնային գաղաններուն որջերէն (ին) շատ տարբերութիւն չունին։ Կարճ խօսքով, վայրենիներուն տգիտութիւնը անմաքրութիւնը՝ ու կոշտութիւնը զիրենք անանկ անհաճոյ էակներ ըներ են, որ եթէ կրթեալ մարդու մը զգացումներով անոնց վրայ չի խորհինք, աշխարհի մէջ տեսնուած թերի իրերուն ամէնէն խորշելին կրնանք համարել զանոնք. վասն զի, վայրենի մը տեսած ժամանակնիս, քաղաքականացեալ մարդու մը կատարելութիւնն ալ անոր թերութեանը հետ բաղդատելով՝ տարբերութիւնին խիստ մեծ կը թուի։

Ուստի անոր համար է որ, կրթեալ ազգի մը մէջ, մէկը իր ընկերներուն չի նըմանելով գաղանաբարոյ մընայ, կոշտ մընայ, անխիղճ մը ընկերակ կը դատապարտենք. որովհետեւ կրթուելու ընդունակութիւն՝ միջոց ու օրինակ ուսնենալով, անոնցմէ չի շահիլը՝ իր յանցանքը եղած կ'ըլլայ։

Ասանկ թերի վիճակի մը մէջ մարդիկ քիչ բանի կարօտ են. և կարօտածնին ալ, միմիայն իրենց ուտելիքին ու հագնելիքին վերաբերեալ բաներ են։ Ուստի վայրենիները՝ իրարու օգնութեան ալ կարօտ չեն. որովհետեւ իրենց սակաւաթիւ պէտքերը՝ իրենք կը լեցընեն։ Ասոր համար ոչ արուեստ պէտք է, և ոչ հեռու տեղեր երթալ՝ բաւական է որ իրենց նախնիքներէն տեսածնին ընելով՝ կամ մանաւանդ բնութեան դրդմամբը շարժեալ, որսի երթան, գետնէն արմատներ խլեն, ու անոնցմով իրենց անօթութեանը բուռն պէտքը լեցընեն։

Բայց քանի որ այս մարդիկը՝ ուրիշ կրթեալ մարդոց օրինակները կը տեսնեն, կամ անոնցմէ կը խրատուին, իրենք ալ կամաց կամաց կ'ընտելանան, բարքերնին կը քաղցրացընեն, նոր սովորութիւններ կ'ըստանան, օր օրի պիտոյքնին ալ կը շատնայ ու կը փոխվի։ Այն ժամանակը կը նայիս որ, մարդու միս ուտողը՝ ոչխարի ու հաւու միս ուտելու կը փափաքի. մարդու արիւն խմողը՝ կաթ խմելու կը սովորի։ Գազաններու խոշոր մորթով ծածկվողը՝ բամպակեղէններ, բեհեղներ ու ջուխաներ հագնել կ'ուզէ։ Անջու պէս այրերու ու անձաւներու

ԱՐՏԱՔԻՆ ԱՂԱՂԱԿԸ

ԱՆՏԱՌ ԳԱՅԼԵՐԸ

Ֆրանսական, և Գերմանիան ունեցած դիրքերուն մասին։ Ֆրանսական գրասենեակը հրապարակեցաւ հետևեալ տեղեկագիրը։

«Գերմանիան ամբողջ ուժերով գրոհեցաւ Ֆրանսական գրասենեակի դիրքերուն վրայ։ Ֆրանսական գրասենեակի դիրքերուն վրայ գրոհեցաւ Գերմանիան ամբողջ ուժերով

քովերնիդ կեսարներուն Իտալիային գերեզմաններն են, մեկալ քովերնիդ ալ՝ պապերուն Իտալիային գերեզմանները։ Այս գերեզմաններուն վրայ նոր շէնք մը կանգնեցուցէք և ձեր գործքը հիշ մեկ բանով մը չի պիտի խոնարհի մահուան գործքին։ Երկուանուն կայ որով ձեր գործքերը պիտի անմահանան Իտալիա և Յունուրդ։

ԲԻԷՄՕՆԹԷ։ Դօրինոյ պատգամաւորներուն սենեակը՝ որ ըստ լատինացւոց փետրվար 10ին խորհուրդ մը եղաւ, այն խորհուրդին Պ. Ռէսպերթին որ Իտալիայի չափազանց ռամկապետականներէն բնաւ չախորժիր, երկու բանի դէմ խօսեցաւ. մէկ մը Իտալական միութեանը, և մէկ մըն ալ Հռոմայի ու Թոսքանայի յաղթող հասարակապետականներուն։ Բայց թէ որ իմաստութեամբ ու խոհեմութեամբ սեսնան Իտալացիք իրենց գործերը նէ, ան ատենը սահմանադիր Իտալիան պիտի ընդունի։

— Դարձեալ փետրվար 12ին եղած խորհրդին մէջ Պ. Ռէսպերթին առաւել պարզ կերպով բացատրեց իւր ունեցած կարծիքն ու համարումը ապստամբներուն դէմ գանվող մասանց վրայ Իտալիայի մէջ։ Ասոնք լսելով չենք կրնար հաւատալ որ ալ ատկէ ետեւ Դօրինոյ խորհրդարանը կարենայ համաձայնիլ Հռոմայու ու Թոսքանայի խորհրդարաններուն հետ։

— Դօրինոյ պատգամաւորներուն խորհրդարանին մէջ փետրվար 12ին Պրոֆիերիս պատգամաւորը հետեւեալ խնդիրներուն պատասխանները ուղեց տալեանէն։

1. Դաղղիացւոց ու անգլիացւոց միջնորդութիւնը որ տեղւանքը մնաց և մինչեւ երբ պիտի խաբեն ասոնց դեսպանները։

2. Երբ պէտք է պատերազմ սկսիլ նէ մյէնեներուն դէմ, որուն նախարարները հարկաւ հաճութիւն պիտի ունենան։

3. Նախարարաց ատեանը իւր ձեռօքը մէկ մէկ զատած Իտալիան ի՞նչպէս պիտի միաւորէ։

4. Նախարարաց ատեանը պիտի ընդունի՞ թէ ոչ Ժողովրդոց իշխանութիւնը։

5. Նախարարաց ատեանը որոշեր է թէ Իտալիան հեռը ըլլայ կամ չըլլայ պատերազմ ընելու։

6. Նախարարաց ատենին առջեւը ինչ է ռամկապետութիւնը, երբոր իրենք իրենց պահպանող կը կառավարեն տերութիւնը։

Այս ամէն մէկ հարցմունքին Պ. Ռէսպերթին յարմար պատասխաններ տալով համոզեց Պ. Պրոֆիերիսն։

ԱՅԳԱՑԻՆ

Վեհափառ Պատրիարքի փոխանորդ գերապատիւ Թադէոս ծայրագոյն վարդապետը նախ ինքը ուսումնասէր, երկրորդ Թէքիրտաղ ալ իւր ծընընդական քաղաքը և միանգամայն իւր առաջնորդական վիճակը ըլլալով՝ այն տեղի դպրոցներուն հաստատութեանը և բարեկարգութեանը շատ հոգատարաւ և հիմա ալ անոնց արդիւնքը ազգին նուիրելու համար միշտ կ'աշխատի ինքը հոս և իւր փոխանորդն ալ այն տեղ, որ է շնորհափայլ Գրիգոր վարդապետը։ Այս ուսումնասէր եկեղեցականը ամսոյս 4 ամսաթուովը իւր մեծին, այն է գերապատիւ Թադէոս վարդապետին սուրբ Թադաւորի դպրոցին քննութիւնը կ'իմացուներ հետեւեալ նամակովը։

« Բարեխնամ սուրբ հայր։

» Գիտեմ որչափ քաղցր է ձեզի տեղւոյս դպրոցներուն յառաջադիմութեան լուրերը, անոր համար կը փութամ սուրբ հօրդ ծանուցանելու մեր դպրոցին քննութիւնը, որ փառաւոր հանդէսիւ կատարուեցաւ սուրբ Թադաւոր եկեղեցւոյ մէջ։ Համառօտ և գեղեցիկ ատենաբանութենէ մը զկնի քննուեցաւ նախ Ա. կարգի աշակերտները որ քերականութիւնը լրմընցուցած են, յետոյ Բ. կարգի աշակերտները՝ որ քերականութեան ութն մասանց մէջն են, և 'ի վերջոյ Գ. կարգի աշակերտները՝ որ միայն գոյական և ածական անուանց վերաբերեալ գիտելիքներուն վրայով քննուեցան։ Այսպէսն լեզուին քննութենէն ետեւ նոյն կարգով հայոց պատմութեան և թուաբանութեան քննութիւնը եղաւ, և հանդիսականները թէ անոնց քաջ պատասխանատուութենէն և թէ մէջ ընդ մէջ երգուած քաղցր երգերէն զմայլած կ'օրհնէին ձեր պատուական անունը, և այն աշակերտները ըստ ամենայնի խնամող յարգի հոգաբարձուաց անունը։ Լուսատու ալ իբրեւ սուրբ հօրդ փոխանորդ շնորհակալ եղայ ձեր կողմէն, և երկրպագելի սուրբ բեւեռով օրհնեցի՝ թէ հանդիսականները, և թէ աշխատասէր հոգաբարձու աղաները և դասատուները և թէ մրաջան աշակերտները »։

Բարեխնամ սուրբ հօրդ

4 Փեբրվար 1849 Ն. Փ.

Թէոէրրաղ։ Գրիգոր վարդապետ։

ԱԶԳԱՑԻՆ դպրոցներնիս քանի որ իրենց հին ու փթատած ոճին կապերազ վրաներնէն թօթուելովնորոգուեցան ու գրեթէ կերպարանափոխ եղան, օր աւուր սկսան բաւական յաջողակութեամբ յառաջադիմութիւն ցուցընել. ուստի ամէն ազգասէր՝ որ բարեկարգ զարգացմունքը տեսնելէն և ուրախանալէն ետքը պարտի բաղդով որոնիւ շնորհակալ ըլլալ բոլոր այն բարեջան Ընկերութիւններէն, որ հաստատուած են թէ Այրարատեան մէջ, և թէ ասկէց դուրս հայաբնակ տեղւանք, ինչպէս, Ղեմիւռնա, Նիկոմիդա, Ինդրիանուպոլիս, Լայլն, ամէն մէկն իրենց դպրոցին բարեկարգութեանն ու յառաջադիմութեանը հսկելու համար։ Բայց այս ալ յայտնի չէ՞ որ մեր բոլոր դպրոցներն առաջին կարգի դպրոցներ են, այսինքն, խիստ կարեւորները, կամ թէ ըսենք, գիտելեաց սկզբնատարերքը միայն սորվեցընելու համար սահմանուած են։ Արդ թէ որ բարձրագոյն ուսմանց աջողակութիւն ու փափաք ունեցող ուշիմ մը Բարբրագոյն կարգի դպրոց անցնիլ ուզէ ու չգտնէ նէ, ինչ պիտի ընէ։ — Ի հարկէ անգործ խափանեալ պիտի մնայ իր աջողակութիւն ալ, իր փափաքն ալ ու անոնց հետ մէկ տեղ Ազգին յոյսն ու ակնկալութիւնն ալ։ Բայց երանի թէ ցաւալին մինակ սա ըլլար. հապա ուր թողուցինք որ առանցմէ անանկներ ալ կան, որ ուսման սիրոյ համար կ'երթան անզգուշութեամբ վարպետարդի մարդկանց, ժպիրհ աղանդաւորաց որոգայթները կ'ինկնան, ու անոնց ժանգոտած ամանեներուն հոտած ջուրը լկելով կը թունաւորին. մէյմ'ալ կը նայիս որ՝ Բրիստոսի այգին ապականող աղուէսներ, ու Բրիստոսի հօտը պատուոյ գայլեր երեւան կ'ելլան։ Ահագ, լալով կ'ըսեմ, մենք ասանկ ոչչափ կորուստներ ունինք, ու ոչչափ ալ պիտի ունենանք՝ թէ որ աս ճամբով երթանք։

Թէպէտ և կը խոստովանինք որ քանի մը բարերարներ իրենց ծախիւքը մեկ քանի հոգի խրկած են Եւրոպա, բայց անոնց թիւը այնքան շատ է, որ թէ՛ բարերարներուն և թէ՛ բարերարելիներուն անուանները դիակ մեկ յեռֆիս մատեաններուն վրայ կրնամ համրել. ու աս ալ զարմանք չէ, վասն զի աս բանը իրենց պարտք մը չէ։ Բարերար մը՝ ուզէ նէ պիտի բարերարէ, ոմ կրնայ երաշխաւոր ըլլալ, թէ անոնք միշտ պիտի բարերարեն. դարձեալ ամէն ժամանակ մեծերուն բեռ ըլլալն աղէկ բան է։

Անոնք որ 'ի բնէ սովրած են բարերարել, թող բարերարեն, բայց մենք կ'ուզենք որ բարերարելիներուն Թիւն տւելնայ, որ օր մը չէ նէ՝ օր մը, թեթեւ ծախքերով երիրդրդական կարգի դպրոցներ ունենանք, որով ազգին հանդերձեալ վիճակին ըստ ութիւնն այնքան չուշանայ։

Ասկըցողներն ալ՝ որ կը խոստովանին բարձրագոյն կարգի դպրոցներու կարեւորութիւնը, մէյմը կը փափաքին անանկ դպրոցներ ունենալ, բայց մեկալ կողմանէ ծախուց անհաւասալի ծանրութիւնն ու ազգին անբաւականութիւնը նկատելով, մեկէն կը խրոչին՝ ետ կը կենան, ու ալ չեն ուզեր դրիշ կիրդվ մը խորհիլ, իբր թէ՝ աս նպատակին հասնելու երիրդրդական եղանակ մը չգտնուէր։

Բայց ինձի պատասխան մը տուէք. մինչեւ երբ ասանկ պաղած թմրած պիտի մնանք, մինչեւ երբ պիտի չսեպաբերինք մեր օգուտը խորհելու, կամ, ինչու դադրած ենք մեր այս ակամայ պակասութիւնն ուրիշ ճամբով մը կատարելագործելու։ Աչքերնիս, մաշեցան սրտերնիս անոտի յոյսերու սպասելէն, ականջներնիս ձայն կուտայ կոր, դեռ քանի՞ մեկ պիտի լսենք։ Թէ որ բարձրագոյն կարգի դպրոցներ, ճեմարաններ ու համալսարաններ չենք կրնար ունենալ, գոնէ չէ՞նք կրնար ուսման յարմարութիւն ունեցող տղաք դնել եւրոպացւոց ունեցածներուն մէջ։ — Շատ մեկանց չենք կրնար նէ, քիչին ալ ըսելիք կայ։

Իրաւ ասանկ է, աս կերպով՝ առանց բարձրագոյն կարգի դպրոցներ ունենալու, բուն այն դպրոցներուն տերը ըլլալ եւրոպական ազգաց բախտին հանդիպելու, և անոնց օգտին և արդեանցը մասնակցելու արժանի կ'ըլլանք։

Բարձրագոյն կարգի դպրոցներու կարեւորութիւնն ու մեր քնաւ երբէք բաւականութիւն չունենալնիս գիտնալէն, ու աս դժուարութեանցը յաղթող աս նոր դիջոդվ մեր նպատակին թէ ուշ թէ շուտ հասնելնիս հնարաւոր ըլլալուն խելքերնիս աղէկ մը տեղ ընելէն ետքը, պարտաւոր էք, բոլոր այս յայտարարութիւնը կարդացող ազգասէրներ՝ ուր որ էք նէ, ասոր գործադրութեանը ջանալու. գիտցած ըլլաք, որ իմաստ որ ձեր ջանիւքը անփոխարինելի բարիք մը ըրած կ'ըլլաք ազգին, անանկ ալ թէ որ քիչ մը անհոգութիւն խառնէք, կիրդ սա ռեռ պահէ՝ ռեռէ՝ առնէ՝, կիրդ սա ղարիզ ընէ՝, ըսելով, անփոխարինելի վեան մը ըրած կ'ըլլաք Ազգին։

Լաւ դուք, մանաւորապէս ընկերութիւնոց ռեռեր, այս գործը գլխաւորելու համար ընդհանրական ընկերութիւն մը հիմնել ձեր պաշտօնն ալ է. գիտնալով որ՝ ասալ, ու մինակ ասով ձեր մինչեւ հիմայ ըրած աշխատանքն ու թափած քրտինքը պիտի աղդեւնաւորին, վարձատրին ու պսակին։

ԹԱԴԷՈՍ ՀԻՒՆՔԵԱՐՊԵՑԻՆՏԵԱՆ

ը՝ արեւելեան Հնդկաստանէն կամ Դաղղիայէն։ Մենք սովորեր ենք տպած կտաւ (պամա) ջուխտ, հագնել, մկրատ, զմելի, դանակ, պատուաքաղ գործածել. ասոնց ամէնն ալ Հնդկաստանէն ու անոր պէս օտար երկիրներէ կուգան։ Յանկով՝ թէ որ մեր գործածած ամէն իրերուն բուսած կամ շինուած տեղերը մնատելու ըլլանք, կը նայինք որ, կէսէն շատ աւելին օտար երկիրներէ մեզի կուգան, ու փոխարէն մենք ալ մեր երկրէն եղածը անոր կը խրկենք։ Այսպէս երբոր փոխանակութիւնը՝ օտար ազգաց կամ միւնոյն ազգին այլ և այլ քաղաքներուն հետ կ'ըլլայ, կ'ըսուի վաճառականութիւն. կամ որ նոյնն է, վաճառականութիւնը հետ փերիս կեպ կապուած փոխանակութիւն մըն է։

Ուստի թէ որ մոռնալու ըլլանք յայտնի կը տեսնենք, որ վաճառականութիւնը՝ մարդուս կեանքը հանգիստ ընող հնարքներուն ամէնէն մեծն է։ որովհետեւ ասիկայ միւնոյն քաղաքի մէջ կատարուած փոխանակութենէն աւելի ընդարձակ է։ Այսիկայ է որ մէկ բեւեռին մէջ բուսած ու շինուած բաները՝ մեկալ բեւեռի մարդոց վայելել կուտայ։ Վաճառական ազգը բանատեղծին երեւակայութիւնը կը նմանի, անոր սահմանը խիստ ընդարձակ է։ Վաճառականութիւնը՝ երկրի երեսը սփռեալ մարդիկը իրարու միացընող հզօր կապ մըն է, անոր համար վաճառական մարդը՝ իր արհեստին մէջ յաջողելու համար, ժիր, արթուն ու խոհեմ ըլլալէն 'ի զատ, շատ ալ հըմտութեան կարօտ է։ Պէտք է որ գրել կարդալ, թուել, աշխարհագրութիւն գիտնայ. հեռերնին առուտուր ըրած ազգերուն չափերը՝ կշիռները՝ առեւտրական օրէնքները գիտնայ. իր ըրած գործողութիւնները կարգաւ կանոնիւ գրի տակ առնելը սորվի, որ աս ալ համարագիտութիւնով ու տօմարակալութիւնով կ'ըլլայ։

Վաճառականութիւնը՝ ըստ ինքեան թէ բնական և թէ քաղաքական արկածներու ենթակայ արհեստ մը ըլլալն, թէ որ այս կենդանագոյն ա արհեստին զբաղողները՝ պէտք եղած հմտութիւնները չունենան, ամէն տեսակ արհեստաւորներէն շատ ու շատ կը վնասին։

Վաճառականութիւնը՝ աւելի ծով ունեցող ազգերու կը յարմարի։ Ուստի մեր երկրին մարդիկն ալ շահաւոր վաճառականութիւն կրնան ընել։ Թէ որ մենք ծով չունենայինք, ինչպէս կրնայինք Չինի, Հինտի, Մերիքայի, Ինդղիայի, Դաղղիայի, Պելճիքայի, Գերմանիայի, Լայլն, բերքերը վաճառել։ Այս երկիրներուն շատին հետ ծովով զատուած ենք, բայց թէ որ յամրաքով կապուած ըլլայինք, որչափ սուղ կ'ըլլար մեզի այն հեռու տեղ ունեցած եկած բարիքները։ Դաներ կան, ինչպէս են կենդանիները՝ կոտրըտելու ու փոտելու իրերը՝ որ անհնար կ'ըլլար մեզի հասնելնին, թէ որ ծով չունենայինք։ Ասն ալ թէ որ ծով չըլլար, նաւու տեղ՝ ձի կամ կառք պիտի գործածէինք, հովերուն բերած բաները՝ մարդու և ուրիշ կենդանեաց ուժը գործածելով մեզի պիտի բերել տային. ըսելէ որ շատ երկար պիտի քաշեր, վասն զի, կենդանիներուն դրնալ ու հանելէն պէտք է, բանէ որ շատ ալ սուղ պիտի ըլլային, վասն զի, կենդանիներուն կերակուր պէտք է։ Բայց ծովը՝ օտար երկիրները իրարու կապելով՝ այս ծախքն ու այս ժամանակը կը քիչցունէ։ Ասոր համար է որ, ծով չունեցող ազգերն ալ, իրենց եբեւելի քաղաքները՝ իրարու կապելու մտօք, առուներ շինելու կը նային, երբ կամուրջներ կը շինեն որ վաճառքնին (մաթահ) անոնց միջոցով աման ու շուտ կերպով մը անոնց մէջ փոխանակվի։

Մարդիկ, յայտնի բան է, որ առանց վաճառականութիւն կատարեալ բարեկեցութեան ու հանգստութեան մէջ չեն կրնար ապրիլ։ Ուրեմն շատ ցանկալի է, որ ազգերը իրարու հետ միշտ սիրով վարվին, խաղաղութեամբ իրարու հետ միանան. բայց դժբաղդաբար նախանձը՝ չարաշահութիւնը՝ մարդս այն աստիճան կը կուրացընէ, որ շատ ատեն սոսկալի պատերազմներ կուգան՝ ազգաց մէջ եղած վաճառականութիւնը՝ արիւնահեղ թշնամութիւններով կը խափանեն։ Խաղաղութիւնը՝ վաճառականութիւն հոգին է։

Պէտք է որ ...

Ն. Մ. Զ...

ԳԱՐԵՆԻՆ ՆՈՒԱՐԴ

ՆԱԽ ՕԳՈՒՍՏԸ

Նախորդ թողոցից շարունակություն։

Լայնորեն հանդիսավոր տեսարանի մը մասնակցեցան Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Տ. Գարեգին Բ. Սրբազանը, Հայոց Ազգային Ժողովի նախագահ Գ. Սարգսյան, Հայաստանի Հանրապետության Գերագույն Խորհրդի նախագահ Ա. Ասլանյան, Հայաստանի Հանրապետության Գերագույն Դատարանի նախագահ Ս. Ասլանյան, Հայաստանի Հանրապետության Գերագույն Դատախազ Ս. Ասլանյան, Հայաստանի Հանրապետության Գերագույն Դատարանի դատավոր